

Z Á Ř Í 2 0 1 9

ROMANOVODI

R O M S K Á D U Š E | CENA 20KČ

**JARMILA
VAŇOVÁ**

ROZHOVOR

**JAK SE
BRÁNIT
NENÁVISTI**

**NA ULICI NEBO
NA SÍTI**

**MŮŽEŠ POMOCT!
S HYNKEM
ČERMÁKEM**

**BITVA
O TELGÁRT**

POTŘEBUJETE DOUČOVÁNÍ, VZDĚLÁVACÍ KURZ NEBO HLEDÁTE STÁŽ?

**ROMSKÝ STIPENDIJNÍ PROGRAM PRO STUDENTY
NENÍ JEN O STIPENDIU!**

POMŮŽEME VÁM

**Více se dozvíte na WWW.ROMSKASTIPENDIA.CZ
nebo na doucovani@romea.cz
a +420 257 329 667**

**STIPENDIUM PRO ROMSKÉ STUDENTY A STUDENTKY
STŘEDNÍCH, VYŠŠÍCH ODBORNÝCH A VYSOKÝCH
ŠKOL (STIPENDIUM ORGANIZACE ROMEA).**

Chcete mít přehled o novinkách v politice, společnosti a kultuře?

ZAJÍMÁ VÁS ROMSKÁ TÉMATIKA?

Nespokojíte se s povrchní a manipulativní žurnalistikou, stojíte o ověřené zprávy a vyvážený pohled na palčivé společenské otázky?

PŘEDPLAŤTE SI ROMANO VOĎI!

Časopis pravidelně přináší rozhovory, reportáže a profily výrazných osobností, fundované analýzy aktuálních společenských témat, upoutávky a tipy na kulturní události, které stojí za pozornost, i přehledové studie, průřezy a ohlédnutí v čase.

**OBJEDNEJTE SI ROČNÍ PŘEDPLATNÉ NA ADRESE:
www.romanovodi.cz - za 200 Kč**

[facebook.com/romanovodi](https://www.facebook.com/romanovodi), [facebook.com/sdruzeniromea](https://www.facebook.com/sdruzeniromea)

Víte-li o vhodném stánku, knihovně, instituci, knihkupectví, kulturním centru či jiném veřejném prostoru, na jehož polici by nemělo ROMANO VOĎI chybět, prosíme, kontaktujte redakci na romano.vodi@romea.cz. Zároveň vyzýváme potenciální zájemce o externí spolupráci – žurnalisty a fotografy – aby posílali své náměty a tipy na romano.vodi@romea.cz.

EDITORIAL

„Pane Valouchu, prosím vás pěkně, vraťte se,“ volá redaktorka v reportáži ČT na autora jednoho z nenávisných komentářů na prvňáčky teplické základní školy. Avšak pan Valouch se nevrací a jako pára nad hrncem mizí i jeho hrdinství, které ho v „bezpečí“ internetu přimělo napsat cosi o tom, že by „tam sednul granát“. Otázka, před kterou se dal na útěk, přitom zněla jednoduše: „Pane Valouchu, jste to vy?“

Nenávistným projevům, ať už v „online prostoru“ nebo těm „offline“, tedy mimo internet (třeba na ulici nebo v tramvaji), jsme věnovali část aktuálního čísla. Zeptali jsme se odborníků, jak se jim bránit a co dělat, když se staneme jejich svědky, jak poznat hoaxy, dezinformace nebo manipulace, ve kterých se také hojně vyskytují. Účinnou zbraň proti nenávisti pak představuje herec Hynek Čermák, který se stal tvář kampaně Můžeš pomoci! a své konkrétní zkušenosti s násilím na síti popisuje zblízka Patrik Banga.

V rozhovoru představujeme autorku dvoudílné sondy do života a současnosti košického sídliště Luník IX, která vyšla v letošních vydáních Romano vodi, Jarmilu Vaňovou – významnou novinářku, sociální pracovníci, ředitelku občanského sdružení ROMED, překladatelku a poslankyni obecního zastupitelstva; v rubrice Profil pak muzikanta a zvukaře Jakuba Patkaně.

Historická část se věnuje významné události Slovenského národního povstání – bitvě o Telgárt, obec zasaženou hned na jeho začátku těžkými boji, které ukázaly obrovské odhodlání postavit se nacistům a bohužel také přinesly mnoho obětí. Stanislava Ondová pak přináší další příběh „z periferie“ a fotograf Petr Zewlakk Vrabec reportáž ze 40. narozenin základní školy v Chanově.

Přeji vám zajímavé čtení, milí čtenáři!

JANA BAUDYŠOVÁ
šéfredaktorka

RV 9/2019

3 Obsah / Editorial

4 – 7 Romové jsou obvykle na okraji zájmu veřejnosti i samospráv

Rozhovor s Jarmilou Vaňovou
Rena Horvátová

9 Signál k hejtrům

Téma / Komentář
Patrik Banga

10 Hate speech na síti i v realitě

Téma
Kateřina Baňacká

11 Hoaxy, dezinformace a manipulace v online prostoru

Téma
Petr Nutil

12 – 13 Hate Killer 3000

Téma / Kampaň Každý může pomoci
Jitka Votavová

14 – 15 ZŠ v Chanově oslavila čtyřicátku

Fotoreportáž
Petr Zewlakk Vrabec

16 – 17 Slovenskou rapovou scénu ovládli Romové

Profil hudebníka Jakuba Patkaně
Ája Čiháková, Rena Horvátová

18 – 21 Telgárt za Slovenského národního povstání / O Telgartos andro Slovensko nacijakero uprehazdlipen

Historie
Lada Víková

22 Tříprocentní šance

Den na periferii
Stanislava Ondová

Ilustrační foto na přední obálce: Petr Zewlakk Vrabec, zadní obálka: komiks „Já, Valouch“ (kresba Jana Svobodová).

Číslo: 9 / 2019
Ročník: XVI
Cena: 20 Kč

Vydavatel:
ROME A, o. p. s.
Žitná 49
110 00, Praha 1
IČO: 266 13 573

Vychází za podpory
Ministerstva kultury ČR
a německé nadace
„Připomínka, odpovědnost
a budoucnost“.

Redakce:
Renata Berkyová, Tomáš
Bystrý, Rena Horvátová,
František Bikár, Stanislava
Ondová, Renata Kováčová,
Zdeněk Ryšavý, Kristina
Dienstbierová, Lenka
Jandáková

Adresa redakce:
ROME A, o. p. s.
Korunní 127, 130 00 Praha 3
Tel. 257 329 667,
257 322 987
E-mail: romanovodi@romea.cz
www.romanovodi.cz
www.romeaops.cz

Šéfredaktorka:
Jana Baudyšová
Editor:
Zdeněk Ryšavý
Jazykové korektury:
Lenka Jandáková

Překlady do romského
jazyka:
Eva Danišová
Korektury romského
jazyka:
Jan Ort
Grafika:
Bantu Design s. r. o.
Inzerce:
Zdeněk Ryšavý
Předplatné:
romanovodi@romea.cz
Osvit a tisk:
Studio WINTER, s. r. o.
Distribuce:
Dub, s. r. o.
Periodicita magazínu:
10x ročně
Registrační číslo MK ČR:
E 14163

JARMILA VAŇOVÁ: ROMOVÉ JSOU OBVYKLE NA OKRAJI ZÁJMU VEŘEJNOSTI I SAMOSPRÁV

Rena Horvátová / Foto: Archiv Jarmily Vaňové

Jarmila Vaňová, novinářka, která vyměnila žurnalistiku a tvorbu televizního národnostního pořadu za terénní sociální práci na nechvalně známém slovenském sídlišti Luník IX, svého rozhodnutí zpětně nelituje. Sama říká, že nešlo nedělat sociální žurnalistiku, když se každodenně setkávala s lidmi, kteří se nacházeli v zoufalé situaci a sami nevěřili, že se dá v jejich životě cokoliv změnit.

Jak pro vás bylo náročné dělat kvalitní novinařinu ve vyloučených lokalitách a romských osadách? Přijedete tam, něco natočíte, ale co dál...?

Z mého pohledu to nebylo těžké. Vyloučené a segregované romské lokality byly mým pracovním terénem. Že jsem Romka a ovládám romštinu, mi umožňovalo být lidem blíž, působit důvěryhodněji, mnoho věcí mi nebylo nutné vysvětlovat. Vždy jsem ale měla na paměti, že moje etnicita nemůže převažovat nad profesionalitou. Nejdůležitější pro mě bylo ukázat Romy jako hodnotné lidi, nebrat jim jejich lidskou důstojnost. Ze začátku jsem se setkávala s tím, že samotní Romové mi říkali, „už tolik novinářů tady bylo, a vždy nás jenom zesměšní. Co vy vyřešíte a jak nám pomůžete?“ Na to jsem odpovídala, že jim neslibuji, že jejich problém vyřeším, ale dám jim prostor na to, aby oni sami ve svém mateřském jazyce vyjádřili to, co cítí, mluvili o tom, co považují za důležité. A to je krůček k tomu, aby se informace dostala k široké veřejnosti, k těm, kteří mají kompetenci to řešit. Ostatně naše natáčení nebyla jen o práci, strávila jsem v lokalitách hodně času, vyslechla jsem si kopec problémů, často jsem jim mimo kamery radila co dělat. Přestože nebylo cílem problém i vyřešit, naší snahou se mnoho věcí podařilo správně nasměrovat, například dobrou komunikací se starosty.

Má i „pouhé“ informování moc něco změnit?

Samozřejmě, že ano. Bez pravdivých a nezkrácených informací bychom žili v zajetí manipulace, lží a polopravd. Dělal jsem vlastně sociální žurnalistiku. K romskému tématu se nemůžete postavit bulvárně. Vyvažovat to oproti jiným médiím je náročné, ale je potřeba to dělat právě tímto způsobem. Už tím, že se těmito tématům novinářsky věnujete, pomáháte. Úkol médií je nezastupitelný. Vždy je však na novináři, do jaké míry bude pravdivý a nakolik podpoří zažité klíše či stereotyp.

Západní novinařina se daleko víc orientuje i na pozitivní zprávy, ale u nás i na Slovensku převažují pořád ještě ty negativní. Čím to je?

Každý extrém je škodlivý, protože nám to může zkreslit skutečný stav a realitu. Divák může nabýt pocit, že všechno je špatně. Na druhé straně se nemůžeme tvářit, že všechno je jen dobré. Obojí jsou pravdivé informace a měly by být vyvážené.

Jak se zpětně díváte na národnostní pořady? Neměla by se jejich témata objevit i v hlavním vysílání? Jsou určeny pouze Romům, nebo mají sdělit něco o Romech směrem ven?

Především Romům. Samozřejmě, že jsou témata, která zajímají z různých důvodů i většinovou společnost. Národnostní program nemá být v žádném případě vnímán jako nějaká pomůcka pro majoritu nebo nějaké informování o Romech. Má vycházet z potřeb komunity, jejího jazyka a samozřejmě má mít vizi jak informovat a zároveň mít i pozitivní vliv na komunitu i veřejnost. Romská témata se objevují i v hlavních vysíláních, ale víme všichni, že převážně v podobě bulvární či negativní informace, často podporující stereotypy.

Jak jsou podle vás romská média a samotní romští novináři, kteří se věnují romským tématům, vnímáni? Stejně jako ti většinoví?

Stávalo se často, že jsme se věnovali velmi vážným tématům, která v široké veřejnosti příliš nezarezovala. Mělo to více důvodů, třeba vysílací čas. Pokud se po čase objevil novinář, který nebyl Rom a nepracoval pro romské médium, a to stejné téma znovu „objevil“, stávala se z něj doslova hvězda, protože on měl přece tu odvahu... U romských novinářů se na to nikdy nebude pohlížet stejně,

i kvůli jednostrannosti témat. Ta jsou ale tak široká, že se dají pokaždé zpracovat minimálně tak dobře, ne-li lépe, než by je zpracovali většinoví novináři. Vždy je to ale o osobnosti, nedá se škatulkovat.

Někteří romští novináři na Slovensku kandidovali ve volbách za romské strany. Není to střet zájmu?

Pokud kandiduje veřejně činná osoba z médií, musí se na čas, kdy kandiduje a dělá si předvolební kampaň, z médií stáhnout. Tak tomu bylo i u mě, když jsem kandidovala do obecního zastupitelstva, kde působím už druhé volební období. Tehdy jsem kandidovala za obec s 1800 obyvateli, protože Romové tam neměli žádné zastoupení a já jim chtěla ukázat, že o věci veřejné je třeba se zajímat. A že působení v samosprávě vám dává větší možnosti na dosahování potřebných změn. Dnes jsou tam už spolu se mnou další dva romští poslanci. Nevidím rozdíl, zda se kandiduje za romské nebo neromské strany, ovšem pravdou je, že větší šance na úspěch ve velkých volbách je ve straně majoritní, pokud získáte zvolitelné místo. Já jsem kandidovala v ostatních komunálních volbách za romskou stranu, ve které i dnes působím, protože lokální úroveň je v tomto jiná, tam je šance na úspěch i přes romskou stranu, záleží, jaké šance v lokalitě máte.

Co byl pro vás osobně nejsilnější motiv pro vstup do politiky?

Přesvědčení, že se donekonečna nedá čekat na to, kdy za nás někdo vyřeší, co nás trápí. Je snazší být nespokojený a nic pro změnu nedělat než se snažit být součástí politiky, která rozhoduje, určuje a nastavuje systém, využívá či nevyužívá nástroje pomoci, rozvoje lokality, regionu, země. Zajímá mě lokální a regionální politika, protože v tom prostoru žiji. Romský politik může ovlivnit dění stejně jako majoritní. Příklady z praxe máme dost – romské starosty, poslance. Romům záleží na tom, aby zejména na lokální úrovni měli své zástupce, protože pokud je nemají, tzv. romská otázka je obvykle někde na okraji zájmu samospráv.

Dnes působíte především jako terénní sociální pracovnice. Jak jste se k této oblasti dostala?

**MGR. JARMILA VAŇOVÁ
(1965)**

Vystudovala Fakultu sociální práce na Vysoké škole zdravotnictví a sociální práce sv. Alžběty v Bratislavě - detašované pracoviště Košice, kde absolvovala i pedagogické minimum. Na Univerzitě Karlově v Praze složila státnici z romštiny. Dnes je ředitelkou občanského sdružení Roma média (ROMED) a působí jako terénní sociální pracovnice MÚ Luník IX, překládá a vyučuje na Konzervatoři Jozefa Adamoviče v Košicích romský jazyk a literaturu a romské reálie. Působí také při Státním pedagogickém ústavu jako členka předmětové komise pro romský jazyk a literaturu, je poslankyní MZ ve východoslovenské obci Ďurkov, kde žije. Za svou práci získala řadu cen (OSI, Roma Spirit SR, Romanípen ad.).

Tím, že jsem celý svůj profesní život novinářsky fungovala v chudých lokalitách, kde vidíte hrozné životní podmínky, posloucháte tisíce strastiplných příběhů, kde vnímáte hlad lidí, zimu, nevědomost a závislost, tak v podstatě vždy nějak pomáháte. Působím sice dost přísně a tvrdě, avšak uznávám hodnoty jako spravedlnost, rovnost, svobodu a úctu k člověku a k životu. A když jsem začala uvažovat, že skončím s aktivní novinářinou v romském vysílání, protože tam se dlouho neúnosně zhoršovala situace od nefunkční komunikace s vedením až po podvody a finanční problémy, zmínila jsem se o tom po jednom natáčení starostovi Luníku IX, se kterým jsem se zběžně znala. Ten mi hned řekl, „tak pojď ke mně“ – dělat sociální pracovníci. Moc jsem nad tím nepřemýšlela, ale jak rostlo mé znechucení z redakce, nakonec jsem se rozhodla jeho nabídku přijmout.

Věděla jsem, že Luník IX prochází změnami, na které se dlouho čeká, a pokud už mám pomáhat, tak tam, kde je to nejvíce třeba. Sociální práci mám i vystudovanou, takže přestože to pro mnohé včetně mého manžela bylo překvapující, já to brala jako přirozený posun a velkou výzvu. Ale vedle toho učím

romštinu i na střední škole – Konzervatoři Jozefa Adamoviče v Košicích – a mám i další aktivity.

Luník IX má pověst, která v lidech vyvolává strach a obavu. Jaký je doopravdy?

Je specifický, ať už složením obyvatel, prostoru, hodnot, či problémů. Možná v mnoha lidech vzbuzuje strach a ti, kteří se tam odváží přijít, se cítí být hrdiny. Je to místo plné dětí, hluku, života, přestože život tam je velmi těžký. Mnozí nesou své břemeno důstojně. Jiní méně. Jak budeme Luník vnímat, je na každém z nás. Záleží jen na tom, s jakým úmyslem tam vstupujete a co očekáváte. Pokud jste vnímaví, postupně dokážete rozlišovat, co je dobré a co ne. Luník je třeba zažít.

Změny se tu však dějí a věřím, že ještě i budou. Po více než 15 letech třeba začalo fungovat veřejné osvětlení. Vybudovala se dětská hřiště, odpočinková zóna. Na sídlišti najdete lavičky, které jsou i po dvou letech v pořádku. Samospráva převzala od města několik bytových domů, které postupně rekonstruuje, zavádí se voda, nové stoupačky,

opravují se střechy. Připravuje se nová výstavba, instalují se kamery. Rekonstruují se různé společenské prostory. Odstranilo se neplatičství. A přestože práce je ještě hodně, dá se říct, že se Luník mění k lepšímu. Značně k tomu přispěl starosta Luníku a poslanec města Košice Marcel Šaňa.

V jednom rozhovoru jste řekla, že je třeba zohlednit, jak se lidé v chudobě rozmyšlejí. Co jste tím myslela?

Že i chudoba má svá nepsaná pravidla. Pokud se v tom vyznáte, zjistíte, že romská chudoba je stejná jako každá jiná. Člověk žijící v extrémní či generační chudobě přebírá určité vzorce chování, formy přežití. Vy jako profesionál byste těmto věcem měla porozumět, nesnažit se lidi měnit tak, aby žili podle vás a měli stejné životní hodnoty. Romům ze segregovaných a sociálně vyloučených lokalit se vytýká, že nepovažují vzdělání za hodnotu. Tou se stane v okamžiku, kdy si dokážou řešit bydlení a práci. Matka, která řeší, jestli má co uvařit, nepovažuje za důležité, zda její dítě dostane ve škole jedničku nebo napíše úkoly. Když jí vy-

světlíte, proč by měla podepsat zařazení do nultého ročníku, musí to sice udělat sama, ale už má informaci, se kterou může naložit.

Čím to je, že u nás i na Slovensku Romové patří po roce 89 mezi skupinu lidí nejvíce ohroženou chudobou, nezaměstnaností a bytovou politikou?

Říká se, že Romové nebyli připraveni na transformaci společnosti. Z části to je i pravda. Nicméně pravdou je i to, že společnost nás vědomě vytlačovala na okraj, vyčleňovala z procesů a z veřejného života. Samotní Romové reagovali tím, že najednou chtěli všechno své – romský klub na škole, i když tam byl klub pro všechny, svůj romský kostel, i když tam byl kostel pro všechny. Možná jsme neměli sílu se vzepřít a možná jsme jen pozdě pochopili, že segregace měla často pěknou nálepku „pro Romy“. Postavení Romů nebylo nikdy zcela ideální, ale ztráta určitých jistot způsobila příliš velkou závislost. Zajímavé je, že nejprve nás společnost doslova izolovala, aby nás později za velké peníze integrovala. Jak se v tomto daří, vidíme všichni.

Jak vnímáte fakt, že majorita volá po tom, aby se Romové přizpůsobili většinové společnosti, a zároveň jim příliš vstříc nevychází?

Že nenávisť a zloba způsobuje, že takoví lidé nevědí, co vlastně chtějí. Pokud uvidí žebrající dítě, budou nadávat, jak se romská matka nestará. Pokud uvidí luxusně oblečené Romy, budou reptat, kde na to vzali. Jsou to alibismus a předsudky. Tím se ale není třeba příliš zabývat. Měli bychom se naučit fungovat na občanském principu, ne na etnickém. Protože můžete být kýmkoli – Romy, Poláky, Čechy, ale vždy budeme občané dané země. Toto povědomí nám Romům chybí, protože cítíme a víme, že jsme vnímáni jako druhořadí občané a že v první řadě nás ostatní vnímají jako Romy. My však potřebujeme lidi, kteří nám tu pomocnou ruku dokážou podat. Bez jejich dobré vůle, pochopení, vzájemné úcty a tolerance to prostě nedáme. My sami se nemůžeme poddat stagnaci, ale můžeme jednak vyvíjet společenský tlak, mít legitimní požadavky, dokázat se bránit neduhům třeba zejména tím, že se

dokážeme starat o své rodiny, vychovat generaci mladých lidí, kteří si své místo ve společnosti dokážou najít.

S tím se pojí i emancipace romských žen. Jak vnímáte jejich postavení třeba i na Luníku?

Na Luníku ani moc ne, i když i tam jsou ženy, které pracují a které se snaží, ale ten posun k vlastní emancipaci mi nepřijde zas až tak velký. Pozice romské ženy je tam stále ještě dost tradiční. Ale určitě to chce jen čas a vytvoření vhodného prostoru. Ostatně v současné době působíme s ženským romským hnutím hned v pěti lokalitách na východním Slovensku. Někde je žen jen pět, jinde deset, ale my nechceme mít hodně členek, chceme být v kontaktu s těmi, které mají zájem a dokážou pak ovlivňovat jiné ženy v lokalitě, a to se nám i daří. Spolupracujeme se ženami ze středního Slovenska a navzájem se podporujeme.

Jak je stále ještě vnímána žena v partnerství, tradiční rodině a v okolí, které je převážně romské?

Hodně záleží na lokalitě, vzdělání a sociálním postavení. V romském prostředí jsou ženy dnes emancipované, vzdělané a úspěšné, ale stále tu jsou i ženy odkázané pouze na manžela, které přísně dodržují status tradiční romské ženy a mnohé jsou s tím natolik ztotožněné, že se v této pozici cítí spokojené. Čím

více segregována, sociálně odkázána a vyloučena komunita je, tím je pevnější postavení Romky v tradiční pozici. Ovšem být emancipovaná a zároveň být Romkou se nevylučuje. Tradiční neznámá špatné. Každá kultura má své zvláštnosti, kterými dokáže svět obohatit. Myslím, že jako romský národ máme svou hodnotu a neměli bychom se toho vzdávat jen proto, že nám někdo bude tvrdit opak. V první řadě musí změna nastat v hlavě člověka. Pokud je vyrovnaný a spokojený s tím, kdo je, nemusí tyto otázky donekonečna řešit.

Kdy jste pocítila vy, že je čas být ambiciózní, vzdělávat se a být moderní emancipovanou ženou, která ale neopouští hodnoty tradiční romské rodiny?

Nikdy jsem k ničemu nepřístupovala s ambicemi. Chtěla jsem jen dělat svou práci dobře a mít z ní dobrý pocit. A přestože jsem vždy uznávala hodnoty romské rodiny, šla jsem si vždycky vlastní cestou. Rodina je pro mě na prvním místě. Velkou oporou mi vždy byl můj manžel, který dokázal převzít značnou část odpovědnosti za děti a domácnost. Podporoval mě ve studiu a ve všem, co jsem dělala. Někdy si myslím, že mě posouval i za cenu, že sám obětoval své sny, možná jen podporoval ty naše společné. Děti jsme vychovali tak, aby z nich byli dobří lidé a aby své romství nebraly jako přítěž, ale jako hodnotu.

HATE SPEECH

NENÁVIST (NEJEN) NA INTERNETU

- **PŘÍPAD ROZSÍVAL**
- **JAK NA HEJTRY NA SÍTI I V REALITĚ**
- **JAK POZNAT HOAXY A MANIPULACE**
- **MŮŽEŠ POMOCI! HYNEK ČERMÁK V KAMPANI HATE KILLER 3000**

evz STIFTUNG
ERINNERUNG
VERANTWORTUNG
ZUKUNFT

Číslo vychází za podpory německé nadace „Připomínka, odpovědnost a budoucnost“.

SIGNÁL K HEJTRŮM

Patrik Banga / Foto: Petr Zewlakk Vrabec

Tak nám zase chytili Rozsívala... chtělo se mi říct, když se v éteru objevila zpráva o tom, že známý hejtr z Prostějova už si opět nedal pozor na klávesnici a začal vyhrožovat policistům, státním zástupcům a nakonec i soudcům. Jak jinak, zase si vybral i jednu VIP osobu. Dostal jsem pocit dějá vu.

Ten samý Aleš Rozsívál totiž vyhrožoval mně, mému dvojčeti, novinářům, politikům, muzikantům a tolika dalším lidem, že bych na jejich seznam potřeboval jeden další komentář. Díky vytrvalosti našich advokátek Mgr. Petry Vytejkové a PhDr. Kláry Kalibové spadla klec a Rozsívál dostal loni v zimě podmínku na třicet měsíců. Člověk by si býval řekl, že trest je dostačující a každý se z toho musí poučit. Jenže někteří lidé se zjevně nepoučí. Internet a zdánlivá anonymita je totiž příliš velké lákadlo.

Rozsívál podle médií použil jedno- duchou taktiku. Jeho známý se (prý) zapomněl odhlásit z e-mailové schránky na Rozsíválově počítači, a tak měl trestaný násilník volnou cestu k další „identitě“ a začal vyhrožovat. Spoléhal se na otevřenou wifi síť. Ano, pan Rozsívál asi nebude zcela normální případ, protože stop na internetu po sobě nechal tolik, že kdyby se soud skutečně zabýval do hloubky i tím, že si v minulosti objednával on-line i vraždu, musel by Rozsívál sedět ve vězení s pouty připnutými k posteli. Jenže podstatná na tom je ta identita. On si skutečně myslel, že je nedohledatelný, a přesně proto se tak i choval.

Násilí na internetu totiž spojují dvě věci. Zdánlivá anonymita a pocit absolutní svobody slova, kterou si hejtrů mylně vysvětlují tak, že můžou každému říci cokoli, kdekoli a jakkoli. Nedomýšlí si totiž skutečnost, že trestní řád platí i na internetu. Jinými slovy: výhrůžka smrti (nebo násilím, ono to vyjde v podstatě nastejno) je stále výhrůžkou smrti bez ohledu na to, jestli na někoho křičíte nebo mu píšete na Facebooku. A policie by měla konat.

V případě Rozsívála celá léta nekonala. A tak vyhrožoval na všechny strany. Že většina oznámení spadla do přestupkového řízení? Realita. V Česku zkrátka neumíme násilí z nenávisli trestat. Natož to internetové. Rozsívál tak před soudem nebyl dosud trestaný a vyšší trest zkrátka dostat nemohl. Kdyby ale policie (dobře,

kdyby kdokoliv) konala včas, nemusel by násilník vyhrožovat ani mně, ani bráchovi, ani nikomu jinému, protože by už dávno lepil obálky ve věznici. Paradoxní na tom je, že Rozsívál mi (jak jinak než pod cizí identitou) vyhrožoval naposledy den před soudem. Psal mi, že pokud nestáhnou žalobu, přejede mě auto.

Těžko si umí našinec představit život, ve kterém nemáte tušení, kdo na vás kde čeká. Před mnoha lety vyhrožoval Martin Kubák zabitím mně a mému tehdy devítiletému synovi. Policejní vyšetřovatel se mě zcela vážně při výslechu ptal, proč jsem synovi do školy nenajal bezpečnostní službu. A to ve chvíli kdy jsem mu vysvětloval, že dokud kdokoliv vyhrožuje mně, tak to ještě zvládnu. Když ale někdo vyhrožuje mému dítěti, mám už skutečně strach a chci, aby moje dítě policie chránila. Ta bezmoc, kterou jsem v tu chvíli cítil, se nedá popsat. Moje dítě je terčem výhrůžky smrti, já s tím nemůžu nic udělat a policie s tím nic udělat nechce.

Kubákovi nakonec podmíněčně zastavili stíhání. Po dvou letech. Až po intervenci In IUSTITIE se věc dostala před

soudce a ten Kubáka odsoudil k podmíněčnému trestu za násilí na internetu. Prvnímu trestu svého druhu v Česku. Sotva po roce mi Kubák začal vyhrožovat zase.

Co oba případy spojuje? Neochota policie věc řešit, později neochota věc dostat až k soudu a nakonec podmíněčné tresty.

Kde je chyba? Třeba Rozsívál byl před (prvním) odsouzením řešen šestkrát přestupkovou komisí v Prostějově. Uznán vinným byl jen jednou a dostal pět stovek pokutu. A to měl podle žaloby říct bývalé radní Prostějova Miladě Sokolové z ODS: „Po volbách ty budeš viset. My se spojíme do koalice a ty budeš viset.“ Podobně vyhrožoval v minulosti i Janě Černochové ze stejné strany nebo hudebnímu redaktorovi a publicistovi Jaromíru Merhautovi. Na toho chtěl agresor najmout na internetu i vraha.

Taky se díváte tomu, že nic z toho nestačilo k tomu, aby policie zakročila daleko dřív a razantněji? Ok, připusťme, že Rozsívál ve skutečnosti „nic neudělal“, tedy fyzicky. Kdo ale hodnotí, co všechno udělal lidem, kterým vyhrožoval podobným způsobem? Je možné si vůbec připustit, že se ho lidé báli? V televizní soutěži, kde vystupoval, se totiž projevil jako psychopat. A v komunikaci (třeba se mnou osobně) se projevoval jako ještě větší psychopat, schopný čehokoli. Je to dost? Nebo není?

Ted' čekám, jak Rozsívál dopadne. A upřímně řečeno mu přeju nejméně deset let ve vězení. Škody totiž natropil dost a strachu kolem sebe rozsával už taky dost. Určitě se uleví mnoha lidem. A taky to vyšle signál směrem k hejtrům. Třeba si další násilník rozmyslí, co komu napíše. Uvidí totiž, že trest může přijít i za násilí na internetu. ●

HATE SPEECH NA SÍTI I V REALITĚ

Kateřina Baňacká / Foto: Pixabay

Když se řekne anglický pojem hate speech, mnoho lidí si klade otázku, co si pod tímto spojením dvou anglických slov představít. Někteří lidé přesně vědí, co pojem znamená a bohužel se s ním v praktickém životě setkávají, ale často neví, jak se bránit nebo jak bránit ty, na které hate speech směřuje.

Hate speech znamená verbální nenávistný projev, který míří na osobu či skupinu osob. Útočník si tuto osobu či skupinu vybírá na základě svých předsudků a nesnášenlivosti vůči určité skupině, kterou osoba v očích útočníka zastupuje. Často jde o skupiny, které se liší od útočníka například národností, etnicitou, vyznáním, sexuální orientací nebo identitou, politickým smýšlením či sociálním původem.

Těmto napadeným se snažím pomáhat, a tak ze své praxe můžu vyjmenovat několik nadávek, se kterými se mí klienti setkali: „Táhni zpátky do Afriky“, „Ty sv...ě žlutá“, „Cikáni nemakaj a jenom dělaj děti“.

Nenávistné projevy mohou být různé i jejich intenzita je různá, některé vyzívají k zabíjení a jiné například zesměšňují. Každý z těchto útoků však zasahuje napadeného i jeho nejbližší okolí. Napadenému nevznikne fyzické zranění, ale přesto jde o útok, který se podepisuje na psychice a prožívání, zvláště pokud jde o opakované útoky či hromadné útoky na jednu osobu. Považuji za nutné tyto verbální útoky nepřehlížet a netolerovat je, verbální útoky mohou představovat podhoubí například pro útoky fyzické. Nenávistné projevy mohou páchat útočníci ve veřejném prostoru, jako jsou například hromadné dopravní prostředky, bary a ulice, nebo prostřednictvím internetu, často v diskuzích pod články a na různých sociálních sítích.

Co je možné s verbálními nenávistnými projevy dělat? Vždy záleží na tom, zda se útok odehrává na sociálních sítích, nebo ve fyzickém prostoru. Je nutné zmínit, že neexistuje žádný univerzální návod, který by reagoval na všechny situace. Obecně považuji za důležité říci, že ať se nalézáte kdekoli, pokuste se podpořit napadaného vždy s přihlédnutím ke své osobní bezpečnosti, tak abyste se sami neohrozili. Není pro napadeného nic horšího, než že v tom zůstane sám a nemá žádnou podporu.

Pokud se útok děje prostřednictvím internetu, závadný příspěvek lze nahlásit sociální síti nebo provozovateli stránek, který by měl příspěvek odstranit. Zároveň je možné podpořit napadeného zprávou či příspěvkem, který nebude věnovat prostor útočníkovi. Jestliže máte za to, že útočník píše komentáře a příspěvky, které mohou být trestným činem, je vhodné udělat printscreen obrazovky (tzv. otisk obrazovky). Ten by měl obsahovat některé náležitosti. Jak má takový printscreen vypadat, můžete nalézt na www.muzezpomoc.cz. Printscreen může posloužit jako důkaz pro případné vyšetřování Policií ČR. V případě, že nevíte, zda jde o trestný čin, můžete kontaktovat poradnu Justýna (www.in-ius.cz), která se zabývá předsudečnými útoky a pomáhá obětem těchto útoků. Pokud byste chtěli útok řešit prostřednictvím

Policie ČR, myslete na napadené. Budou muset absolvovat řízení, které je náročné a dlouhé, trestní oznámení nelze vzít zpět. Pokud se útok děje ve veřejném prostoru, opět podpořte oběť. Můžete ji oslovit a z této nepříjemné a mnohdy nebezpečné situace odvést do bezpečí. Dále můžete prostřednictvím mobilního telefonu z bezpečného místa přivolat Policii ČR nebo útok nenápadně nahrát. Není nic jednoduššího než po útoku oslovit napadeného, nabídnout pomoc a vyjádřit podporu. Napadený vaši aktivitu uvítá, pro napadaného i v tomto případě není nic horšího než v situaci zůstat úplně sám.

Výše uvedenými tipy rozhodně nebyly vyčerpány všechny možnosti, co dělat a jak se efektivně bránit. V případě, že vás zajímá více možností a tipů, můžete se obrátit na kampaň www.matesvaprava.cz zaměřující se na svědky těchto útoků nebo rovněž na poradnu Justýna a na její stránky pro napadené. Nebudte lhostejní k předsudečnému násilí, předsudečné násilí je útok nejen proti jednotlivci, ale i skupině osob a zejména proti demokratickým hodnotám, na kterých stojí naše společnost.

Autorka je vedoucí sociální práce v organizaci In IUSTITIA, která se věnuje pomoci obětem trestných činů z nenávisti.

HOAXY, DEZINFORMACE A MANIPULACE V ONLINE PROSTORU

Petr Nutil / Foto: Shutterstock

Setkat se na internetu s vymyšlenými zprávami, konspiracemi a bláboly na libovolné téma není vůbec těžké. Asi se to už stalo i vám. O těchto fenoménech se hodně mluví, tu více, tu méně racionálně. Mnohdy se setkáme i s tím, že ve skutečnosti nejde o hledání pravdy a faktů, ale jen o laciné nálepkování názorových oponentů. Jak ale poznat, čemu na internetu věřit, a čemu ne? A jak se zorientovat v digitální džungli nových médií?

Bohužel, žádná jednoduchá odpověď na tuhle otázku neexistuje a zázračný recept už vůbec ne. Chceme-li si proklestit cestu bludištěm online prostoru, neobejdeme se bez naší vlastní snahy, trochy investovaného času a ochoty věnovat těmto otázkám svou pozornost. Jak ale začít?

Na samotném začátku je dobré si uvědomit, že internet je svobodným a neregulovaným prostorem, kde si víceméně každý může psát, co ho zrovna napadne. Založit blog nebo vytvořit web, který vypadá jako zpravodajství, není dnes nic těžkého. Čili první zásada, kterou bychom měli mít na paměti zní: „Pamatujeme, že ne všechno na internetu je pravda.“ Dvojnásob bychom na to měli myslet na sociálních sítích.

Když si tohle vezmeme k srdci, můžeme postoupit o krok dál a konstatovat, že některé zdroje informací na internetu budou s vysokou pravděpodobností důvěryhodnější než jiné. Tomu se říká posouzení relevance zdroje. Je tedy dobré se podívat na to, odkud ta která zpráva pochází, co je to za web a čím se zabývá. Když jeho obsah budou tvořit divoké zprávy o únosech ufony, světových spiknutích a šokujících odhaleních, o nichž se jinde nedočtete, pak lze takový zdroj s klidným srdcem ignorovat. Ne vždy je to ale tak jednoduché a na první pohled rozpoznatelné.

Dobрым vodítkem může být seznam českých a slovenských webů s nedůvěryhodným obsahem, který najdete

na adrese konspiratori.sk. Stojí za ním odborně zdatná hodnotící komise a seznam je pravidelně aktualizován – včetně vysvětlení, proč byl ten který web na seznam zařazen.

Podstatnou otázkou, kterou je třeba si položit je, zda ta která konkrétní zpráva obsahuje dohledatelné zdroje informací, z nichž čerpá, a zda jsou i tyto zdroje důvěryhodné. Je poměrně běžným znakem falešných zpráv, že zdroje různých tvrzení nejsou uvedeny. Setkat se ale můžeme i naopak s vymyšleným či podvrženým zdrojem – typicky nějakou autoritou, známou osobností nebo třeba vědcem.

Mnohé z nepravdivých a manipulativních zpráv, s nimiž se setkáte, jsou už dávno vyvrácené hoaxy, které se po čase vracejí do oběhu. Narazíte-li proto na nějakou zprávu, která se vám nezdá, není od věci podívat se do databází specializovaných webů, které hoaxy sbírají a ověřují – v Čechách lze doporučit hoax.cz nebo manipulatori.cz. Ovládate-li angličtinu, doporučuji hoaxorfact.com, hoaxes.org, snopes.com, hoaxbuster.org.

Mnohé hoaxy mají charakteristické znaky, o nichž je dobré vědět. Typicky obsahují pokus přesvědčit o své důležitosti a naléhavosti – obsahují šokující informace („O tom se v médiích nedočtete!“), varují emotivně před nějakým novým nebezpečím (fámy o útocích

na počítač, nové viry, očkování atd.), žádají o naléhavou pomoc, nebo informují o výhře v soutěži, do které jste se nepřihlásili.

Můžou se snažit vzbudit dojem, že za nimi stojí důvěryhodný zdroj (FBI, Microsoft, Facebook ad.), nebo se naopak tváří, že se jedná o uniklou utajovanou informaci, o níž média záměrně mlčí.

Velmi typickým znakem bývá výzva k dalšímu šíření. Objevíte-li jeden nebo více takových znaků, jde o podezřelou zprávu, a tak byste k ní měli přistupovat.

A v neposlední řadě je užitečné analyzovat si samotné sdělení. Zkuste si při čtení položit otázku, jak se ta která zpráva snaží upoutat vaši pozornost, jaké emoce se ve vás snaží vyvolávat a proč asi tak byla vytvořena. Kdo má ze sdělení prospěch nebo užitek? Jaký zpráva používá styl jazyka? Je spíš faktický a věcný, nebo bulvární či nenávistný?

A budete-li se chtít dozvědět víc, podívejte se k nám na web, kde najdete cvičení a příručky se spoustou informací, jak se v tom našem zmateném digitálním světě vyznat lépe.

Autor je žurnalista a spoluzakladatel webu Manipulátoři.cz.

HATE KILLER 3000

KAŽDÝ MŮŽE POMOCT

Jitka Votavová / Foto: Můžeš pomoci!

Programátor původem z Afriky, který žije v Praze deset let, utrpěl zranění, když na něj v pražské tramvaji zaútočila skupina fotbalových fanoušků. Afričan čelil nejprve rasistickým urážkám, pak na něj útočníci vymačkali citron a nakonec ho napadli pěstmi a kopy. Muž skončil na chirurgii se zhmožděnou hlavou a nosem, z incidentu si odnesl také postraumatickou stresovou poruchu. Nikdo z cestujících mu nepomohl ani nebyl ochoten svědčit u soudu. To je dnešní realita.

Možná se to stalo i vám a nemuselo to být tak extrémní jako popsaná situace. Mohlo třeba jít „jen“ o nadávky nebo rasistické poznámky na romskou rodinu nebo na dívku, která má na sobě hidžáb, a vy jste nevěděli, co dělat. Zpětně jste si říkali, že jste měli zasáhnout, ale nevěděli jste jak. Právě na to se snaží reagovat kampaň organizace ROMEA ve spolupráci s In IUSTITIA Můžeš pomoci! Do kampaně se zapojil i herec a držitel Českého lva Hynek Čermák, který vám na webu muzespomoc.cz ukáže, jak to udělat jinak.

Kampaní se organizace ROMEA se

svými partnery rozhodla reagovat na skutečnost, že si lidé postupně zvykají na přítomnost nenávistných obsahů a komentářů v internetovém prostředí a předsudečných útoků i v „off-line“ životě. Nezájem ale nemusí být nutně jediným důvodem, proč velká část lidí mlčí. Tím dalším může být právě nedostatek informací a nedůvěra, že proti tomu lze účinně bojovat.

„Veřejné zastání může kultivovat chování lidí, i když si mnohdy myslíme, že to nepomůže. Vaše odvaha může dodat odvahu dalším. Důležité je nemlčet a nedělat, že nic nevidím. Oběť potřebuje

vědět, že jsou tu lidé, kteří se jí zastanou i veřejně. Kampaní se snažíme probudit mlčící většinu,“ přibližuje smysl kampaně ředitel organizace ROMEA Zdeněk Ryšavý.

Realizaci kampaně pomohla agentura Publicis Prague v čele s kreativním ředitelem Richardem Kolbe.

„Můj dědeček říkával, že Češi jsou rasisti. Tehdy jsem něčemu takovému odmítal uvěřit. Dnes mi už nezbyvá než mu dát za pravdu. Od odporného „nejsem rasista, ale“ jsme se posunuli k naprosto zvrácenému „jsem rasista a jsem na to hrdý“. A nejhorší na tom je, že to

vlastně nikomu ani moc nevadí. Ale mně jo a hodně,“ vysvětluje Richard Kolbe motivaci, proč se do takto zaměřené kampaně pustil.

I v případě, že napadenému člověku nevznikne žádné fyzické zranění, představují předsudečné útoky jak pro oběť samotnou, tak pro její blízké velký zásah. O to větší, pokud napadání přihlíží bez odezvy okolí.

„Útoky směřující proti nezměnitelné osobnostní charakteristice člověka se nepříznivě podepisují na psychice a prožívání napadeného. Mají různou intenzitu, může jít o zesměšňování, ale také o výzvu k zabíjení,“ uvedla projektová manažerka organizace In IUSTITIA Kateřina Baňacká. Podle ní si pachatel vybírá svou oběť na základě svých předsudků právě kvůli tomu, jakou skupinu podle útočníka napadený zastupuje.

„Je nutné útoky nepřehlížet a ne-tolerovat je. Předsudečné násilí je útok nejen proti jednotlivci, ale i skupině osob a zejména proti demokratickým hodnotám,“ dodala Baňacká.

Hlavním vzkazem kampaně Můžeš pomoci! je, že bezdůvodné napadání – ať už slovní, nebo fyzické – by nikdy nemělo zůstat bez reakce okolí. Jaké má člověk konkrétní možnosti v situaci, kdy se stane takového útoku svědkem např. v MHD nebo na sociální síti, ukazuje v kampani herec Hynek Čermák.

„Moje osobní zkušenost z posledních let je taková, že lidé, pokud jsou svědky nějakého násilí, často nic neudělají, a to mě štvě. Někdy nastanou situace, kdy je nutné se pro obranu napadeného do toho vložit fyzicky. A pokud na to člověk

fyzicky nemá, neměl by rozhodně zůstat lhostejný,“ říká Hynek Čermák.

„Mohu přivolat třeba policii a oběti pomoci. Tahle kampaň může způsobit, že se nad tím lidé zamyslí. Měli bychom se vrátit k hodnotám, které nás vedou k tomu, abychom bránili slabší,“ vybízí Hynek Čermák.

Právě Čermák si zahrál ve videospotu, který kampaň doprovází a představuje zbraň proti nenávisti, kterou nosí u sebe každý z nás. „Hate Killer 3000! Většina z vás ho zná pod civilním označením – mobilní telefon,“ říká v klipu v maskáčích oblečený instruktor Čermák.

„Mobil nosíme všichni u sebe a můžeme ho použít, jak v reálném prostředí, tak v on-line prostředí, kdy lze reagovat třeba na nenávistné komentáře na sociálních sítích,“ vysvětluje

Zdeněk Ryšavý.

Kampaň si totiž všímá nejen útoků v tramvaji, v autobuse nebo na ulici, ale také na internetu. I tam můžeme vyjádřit podporu napadenému nelichotivými nebo urážlivými komentáři.

„Nenechávej napadeného v pocitu osamělosti a souhlasu s útočníkem. Pod útočný příspěvek můžeš napsat, že příspěvek je za hranou slušného chování i zákonů. Můžeš napsat, že s příspěvkem nesouhlasíš. Můžeš napadenému také nabídnout podporu nebo pomoc v soukromé zprávě,“ uvádí autoři kampaně na webu muzespomoc.cz.

Kromě dvou výše uvedených typových případů se kampaň snaží dát návod, jak reagovat na nenávistné útoky od politiků, které sice chrání v některých případech imunita, ale ne ve všech. Imunita chrání jen projevy poslanců a senátorů „učiněné v Poslanecké sněmovně nebo v Senátu nebo v jejich orgánech“. Například jde o projev politika u řečnického pultu nebo jeho reakci na jiného řečníka.

Imunita nechrání projev, který směřuje mimo Parlament, například když dá politik rozhovor médiím na půdě Parlamentu při jednání nebo se politik nenávistně vyjadřuje na svém profilu na sociální síti. Imunita nechrání politické kampaně a agitace.

Podrobnější návody, jak se v konkrétních situacích zachovat a zároveň neohrozit sám sebe naleznete na webové stránce kampaně www.muzespomoc.cz.

ZÁKLADNÍ ŠKOLA V CHANOVĚ OSLAVILA „ČTYŘICÍTKU“

Jana Baudyšová / Foto: Petr Zewlakk Vrabec

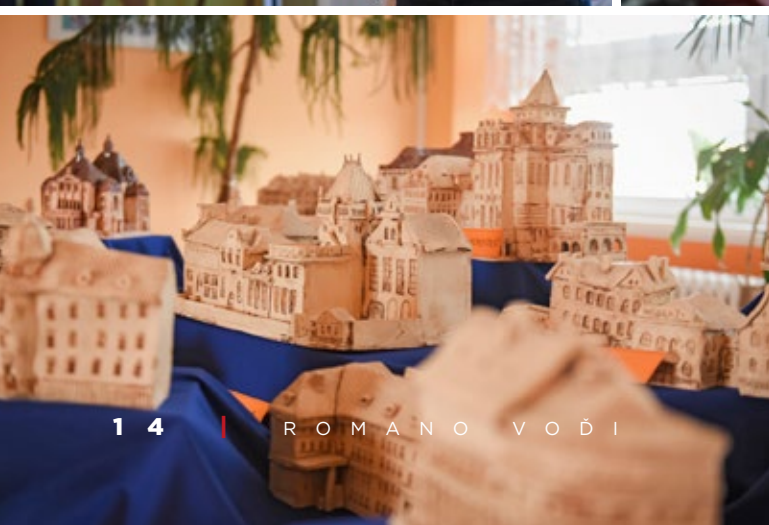
Když se před pár týdny setkali v Mostě kvůli focení pro rozhovor a titulku předešlého čísla *Romano voři*, pozvala paní učitelka chanovské základky Adriana Kotlárová našeho fotografa Zewlacka na oslavu k 40. výročí od založení školy.

A tak se na severozápad Čech vydal podruhé, tentokrát přímo na sídliště – do Zlatnické ulice, kde škola sídlí. Slavnostní setkání zahájila ředitelka školy Monika Kynclová. Pro návštěvníky byl připraven kulturní program, výstava historických fotografií a školních kronik už od roku 1965 i prací žáků.

Romskou hymnu zazpívala žákyně Karina Cinová, na saxofon zahrál Patrik Šváb, na klavír pak samouk Filip Cína. Divákům zatančily malé tanečnice i dívčí duo „Viki a Vali“ v krojích. Součástí byl i Den otevřených dveří, v rámci kterého proběhla ukázka výuky matematiky metodou Stages.

Zúčastnili se ho zástupci magistrátu města Most, náměstkyně Markéta Stará, vedoucí Odboru školství, kultury a sportu Tomáš Brzek a vedoucí oddělení školství Petra Trojnová, Alena Zábojníková z Odboru školství, mládeže a tělovýchovy Krajského úřadu v Ústí nad Labem, preventistka Městské policie Most Lucie Šváblová, vedoucí služeb prevence z Oblastní charity Most Helena Fadrhonsová a ředitel Domu romské kultury v Chanově Martin Nebesař.

Na závěr programu vystoupil se svou přednáškou romský aktivista, pedagog a ředitel sdružení AraArt David Tišer.

SLOVENSKOU RAPOVOU SCÉNU OVLÁDLI ROMOVÉ

Ája Čiháková, Rena Horvátová / Foto: Izabela Chalupníková

Večery tráví v nahrávacím studiu Madara Records, které si otevřel v lednu na pražském Žižkově, přes den prodává hudební nástroje na Andělu. „Všechno, co vytvoříme, už vytvořil někdo před námi, důležité je si to upravit podle svého a nebát se toho,“ říká zvukař a muzikant **Jakub Patkaň.**

Dnes dvaadvacetiletý rodák z Prahy se nejprve vyučil automechanikem, později si udělal svářečský kurz a pracoval jako kuchař. Směrem k hudbě ho však nejvýznamněji posunul univerzitní kurz na zvukového technika. V začátcích mu se zvukařskými zkušenostmi pomáhal Tomáš Karásek, známý na hiphopové scéně u nás, na Slovensku a v Irsku, který je mu ostatně oporou dodnes.

„Musím si nějak vydělávat, jelikož moje studio mnoho peněz nevynáší. Rozhodl jsem se pro práci, která je mojí branží blízká a hlavně mě baví. Zabývám se prodejem hudebních nástrojů,“ přibližuje Jakub. Mastering – neboli jeden z procesů postprodukce hudebních nahrávek – pak přirovnává k vaření.

„Člověk musí vědět, kdy co skladbě dodat, co přidat či ubrat. Jedna taková skladba mi v průměru zabere přibližně patnáct minut. Na skladbě si udělám, co potřebuji a pak se k ní vrátím s odstupem času, abych postřehl případné nedostatky. Pořád je totiž co vylepšovat,“

přibližuje s tím, že nejdůležitější pro takovou práci je ovládat alespoň nějaký hudební nástroj, mít hudební sluch a vědět, jak co funguje, včetně techniky. „Třeba takový ekvalizér. Bez znalostí

a praxe se mastering zvládnout nedá,“ dodává Jakub. O mastering se ještě předtím, než se stal jejím členem, staral kapele BMA (Bezmena).

„Původní dva členové si řekli, proč mě nevzít k sobě, a tak jsem se k nim přidal. Jsme taková poloromská hip-hopová skupina. Baví mě to a naplňuje. Snažíme se koncertovat, vydávat naše skladby na YouTube a nahrávat nové věci, i když je to někdy těžké. Jeden náš člen se odstěhoval do Nymburku a každý z nás vlastně bydlí daleko. Málokdy se nám podaří se sejít a nahrávat společně, ale když už se sejdeme, tak to stojí za to,“ říká. Sám pak hraje na klavír a momentálně se učí hře na kytaru.

ČESKÝ A SLOVENSKÝ HIP-HOP

„V současné době je hip-hop na vrcholu. V Česku a na Slovensku se na hip-hopové scéně pohybuje řada umělců, kteří zásobují YouTube nově vydanými skladbami či alby,“ předesílá Jakub.

Větších úspěchů podle něj tento žánr dosahuje na Slovensku, a to i díky romským raperům, kteří tamní scénu plně ovládli. Řeč může být například o raperovi Separovi, který se svou skupinou DMS doslova boří scénu, k neznámějším tvářím patří samozřejmě Rytmus, který se svým romským původem také netají.

„Podle mě je Slovensko v rapové scéně v mnohém napřed. Slovenština se pro rap hodí daleko více než čeština, jelikož je zvuknější. Rapeři jsou tam úplně jiní než u nás. Může za to i to, že je většina raperů v Bratislavě, která je menší a tamní rapeři jsou si tak navzájem více jako rodina. Hodně v povědomí slovenské scény figuruje i nahrávací studio Ruka Hore, které je na Slovensku velmi populární a má v ní své významné místo,“ zamýšlí se nad rozdílem mezi oběma zeměmi Jakub.

Zároveň však hned dodává, že ani v Česku si romští rapeři nevedou vůbec zle – a mezi prvními jmenuje rapery Refewa a Resta, kteří svou tvorbou zdejší scénu významně posunuli vpřed. Osobně si nejvíce cení smysluplnosti textů, kterou v rapu považuje za to nejdůležitější.

„Není to tak, že by si vymýšleli fikce. Všichni rapují hlavně o svém životě, který byl u většiny z nich něčím komplikovaný. Rapují o tématech, které se jich nějakým způsobem dotýkají a svou tvorbou zprostředkovávají své názory. Dotýkají se politiky i společnosti, jejich texty opravdu nejsou jen o lehkých holkách, drogách a alkoholu,“ dodává Jakub.

Sám nejraději poslouchá oldschooolovou hudbu, zejména tu ze „sedmdesátek“, a nepohrdne ani funkem či soulem. Důležité podle něj je neodsuzovat žádný hudební směr. „Právě kvůli odsuzování některých hudebních žánrů vznikají předsudky, kterých je i v muzice více než dost. Když dělám mastering, tak do skladby třeba použiju něco právě z funku či soulu a upravím si to tak, aby se mi to tam pěkně hodilo. To skladbu ozvláštní a já jsem pak s výsledkem spokojený,“ přibližuje svou tvorbu.

Používání částí skladeb, které už vydal někdo jiný, nepovažuje za „krádež“ – naopak, podle Jakuba by se tím umělci neměli nechat odradit. „Všechno, co vytvoříme, už vytvořil někdo před námi, důležité je si to upravit podle svého a nebát se toho,“ říká na závěr.

TELGÁRT ZA SLOVENSKÉHO NÁRODNÍHO POVSTÁNÍ VE VZPOMÍNKÁCH ROMSKÉ RODINY

Lada Víková / Foto: Vojenský historický archiv, Bratislava, webumenia.sk

V červnovém čísle *Romano vodi* bylo zveřejněno biografické vyprávění paní Márie Lendelové (1944), která se narodila do rodiny Julia Harvana na místě, jež bylo krátce po jejím narození zasaženo nejdrsnějšími boji SNP. Obec Telgárt byla během těžké bitvy hned na začátku povstání prakticky srovnána se zemí, během několika týdnů bylo zavražděno přes dvacet místních obyvatel včetně žen a dětí, čtrnáct povstaleckých vojáků bylo Němci odvezeno a brutálně zavražděno, na místním hřbitově bylo pohřbeno přes sto padlých (TASR 2019).

V letošním roce si od událostí připomínáme výročí pětasedmdesáti let. Historikové se stále vrací k diskuzím jak o významu, tak i o příčinách neúspěchu SNP. Toto hnutí na jedné straně ukázalo obrovské odhodlání slovenského lidu, vojska, opozičních politiků, ale i vojenských či partyzánských jednotek z mnoha zemí osvobodit Slovensko od nacismu (uvádí se, že přímých bojů se na straně povstalců zúčastnili bojovníci asi třiceti národností) a na druhé straně přineslo obrovské ztráty na lidských životech, a to i civilních obětí.

Telgárt se stal jednou z nejvíce poničených obcí na Slovensku. Jak vyplývá ze záznamů v kronice okresního města Brezno nad Hronom (kam Telgárt spadá), dne 5. září obdrželo město zprávu, že Němci jsou u Telgártu a že tato obec hoří. Z města Brezno vyjeli na pomoc hasiči, ale i tak obec shořela dle kroniky ze tří čtvrtin do základů. 6. září se ve městě Brezno uskutečnila sbírka na pomoc Telgártu, kam bylo následně odesláno 30.000 SK (viz *Dejiny SNP* – 4. díl, 1984: 415). Telgárt se však do dějin válečných událostí zapsal i tím, že právě zde se odehrály pro povstalce nejúspěšnější boje: krátce po zahájení SNP, k němuž došlo 29. srpna 1944, byl Telgárt již dne 3. září stejně jako mnoho strategicky významných míst, obsazen Němci, ovšem již 5. září se povstalečtí spojenci zmožili na pro Němce překvapivý protiútok a Telgárt dobyli zpět.

Právě v důsledku těchto bojů shořelo v Telgártě 260 domů. Tento strategický bod se místní povstalecké jednotce dařilo bránit a postupně se jí podařilo dobýt v útocích dokonce další body: horu Kozovec a telgártský tunel (21. září) a v následujících dnech také Pusté Pole, horu Javorina, Hamry a Podlesk. Povstalcům se dařilo držet tyto body až

Partizánská obec Telgárt vypálená fašisty 30. 9. 1944.

do německé ofenzivy, během níž dne 21. října 18. divize SS znovu obsadila Červenú Skalu a Telgárt a pokračovala k Tisovci (více viz Kliment, Nakládal 2003: 116–130). Tyto boje, jež se vlekly od začátku září do konce října, vyhnaly z domovů rodiny, které se pak ukrývaly převážně v horách.

Tato evakuace nebyla nijak organizovaná, každá rodina si musela najít úkryt a obživu, kde se dalo. I v lesích a v horách jim hrozilo, že je při dopadení postřílí. Skrývat se s malými dětmi, jak vzpomíná více pamětníků (např. Helena Jonášová, vzpomínka v knize *Po židoch cigáni II*), bylo velice rizikové. Paní Lendelová vypráví:

„V lese byla taková budka – z drnů – a tam se moje maminka s mými sourozenci a se mnou schovávala. Chodil tam na obhlídku voják – Němec. Maminka se bála, abych nezačala plakat, tak mi zacpávala pusou svým prsem. Bála se, abych je neprozradila, a tak mě pořád

chovala a kojila. Toto všechno mi vyprávěla maminka. Plakala a říkala: „Já jsem měla jen trápení, nevěděla jsem, kam se s vámi čtyřmi dětmi mám podít“ – dva chlapci, dvě děvčata – a otec. Nebylo co jíst, žádné jídlo. Tatínek nosil mouku a vodu někam do lesa a na ohni nám udělali placky, abychom měli alespoň něco k jídlu, aby se děti měly čeho najíst.“

Během dramatických bojů, které v Telgártě v září a říjnu 1944 probíhaly, bylo zabito – pokud je známo – 106 vojáků, partyzánů a civilistů. Paní Lendelová vzpomíná, že vraždění se nevyhnulo ani její rodině – z rodiny jejího otce nepřežil nikdo krom tatínka a jeho bratra. Babičku, dědečka a všechny ostatní jejich děti prý Němci postříleli. Když se své matky na dobu války ptala, vzpomínala na zlé válečné časy včetně znásilňování žen:

„Do peří se schovávaly, rozpáraly peřinu, protože za nimi do domu chodili

takoví mužští, kteří si s nimi chtěli dělat, co je napadne. Stříleli i ženy. Některé zastřelili a jiné sebrali a odvezli je někam do koncentračního tábora a nikdo nevěděl, jestli je zastřelili nebo co se s nimi stalo.“

Kteří vojáci v Telgártu znásilňovali, paní Lendelová říci nemůže. Říká však, že Rusi ne:

„Rusové nebyli zlí – ještě nosili Romům jídlo, které sebrali lidem ve vesnici. To mi říkala maminka. Brambory, špek, kolikrát donesli fazole pro Romy. Věděli, že Romové trpí hladem.“

V rodině Julia Harvana se o válečných událostech otevřeně vyprávělo. Připomínala se i tragédie, kdy se nešťastnou náhodou smrtelně zranil Máriin hudebně nadaný devítiletý bratr a po třech dnech zemřel. K této strašné nehodě došlo již na konci války, kdy v obci pobývali Rusové. Paní Lendelová si jistě od svého dětství uvědomovala, jakou šťastnou náhodou zůstala naživu:

„Tohle všechno mi vyprávěli rodiče. A bratr sám mi říkal: „Ty buď ráda, že díky mně žiješ, sestro!“ Říkám: „Proč?“ – „Protože maminka tě pohodila do křoví, tam kde rostou šípky, tam nahoře u těch stromků. Já tě odtamtud vzal a utíkal jsem s tebou pryč, plazil jsem se pro tebe k tomu křoví. No a žiješ. Kdybych tě neodnesl, i ty bys byla mrtvá.““

Po válce se podařilo zničenou obec obnovit, v r. 1948 byla přejmenována na Švermovo podle českého partyzána Jana Švermy, po r. 1990 byla obec přejmenována zpět na Telgárt.

Další obdobná svědectví o hrůzách války očima přeživších Romů jsou zaznamenána v několika publikacích. V češtině vyšly např. *Po židoch cigáni I.*, v této knize je Romům v SNP a v partyzánském hnutí věnována samostatná kapitola (Hübschmannová a kol. 2005: 741–830), a kniha *(Ne)bolí* (Kramářová a kol. 2005). V připravovaném druhém díle *Po židoch cigáni II.* o tomto období vypovídají kapitoly „Masakry“ a „Evakovanci“. Mnohá svědectví byla získána i v posledních letech – mezi ně patří právě cenné svědectví paní Márie Lendelové, pořízené v rámci projektu „Paměť Romů“ Janem Ortem v roce 2018.

Foto: Telgárt. Agneša Bakardžieva-Hložníková, webumenia.sk

Literatura
Dejiny SNP 1984. Dejiny slovenského národného povstania 1944. Zväzok 4., Spomienky a kroniky / [vedecký redaktor Viliam Plevza]. Bratislava: Pravda, 1984.
 HÜBSCHMANNOVÁ, M. a kol. (2005). *Po židoch cigáni I.* Praha: Triáda.
 HÜBSCHMANNOVÁ, M. a kol. (dosud nevyšlo). *Po židoch cigáni II.* Praha: Triáda.
 JANCURA, V. *Kto vlastne bol Anton Facuna*. [online]. Pravda, 16. augusta 2010. KLIMENT, Ch. K., NAKLÁDAL, B. 2003. *Slovenská armáda 1939–1945.* Praha: Naše vojsko, ARES.
 KRAMÁŘOVÁ, J. a kol. 2005. *(Ne)bolí. Vzpomínky Romů na válku a život po válce.* Praha: Člověk v tísní, o. p. s.

RYŠAVÝ, Z. 2017. *Historička: Mezi hrdiny Slovenského národního povstání patří i Romové.* KLIMENT, Ch. K., NAKLÁDAL, B. 2003. *Slovenská armáda 1939–1945.* Praha: Naše vojsko, ARES.
 KRAMÁŘOVÁ, J. a kol. 2005. *(Ne)bolí. Vzpomínky Romů na válku a život po válce.* Praha: Člověk v tísní, o. p. s.
 RYŠAVÝ, Z. 2017. *Historička: Mezi hrdiny Slovenského národního povstání patří i Romové.* Romea.cz
 TASR 2019. *Telgárt bol počas SNP malým Stalingradom.* My Bystrica, SME.sk, 7. august 2019.

O TELGARTOS ANDRO SLOVENSKO NACIJAKERO UPREHAZDĹIPEN SAR KADA LEPEREL ROMAŇI FAMILIJA

Lada Víková / Foto: Paměť Romů

Andro juneskero Romano vodi šaj genenas biograficko vakeriben la Márijatar Lendelovonatar (1944), savi uliła andre familija kijo Julianos Harvanos andro častos, kana pes pre kada than chudła jekh bare maribnendar andro SNP (Slovensko naciakero uprehaždĺipen mujal o nacismos). O gav Telgart andre phare maribena pro agor SNP na has aňi te dikhel, o khera, sa has čhide tele. Tel vaj keci kurke has murdarde biš manuša khatar o gav. Maškar lende the o džuvľija the o čhavore. Deštheštar slugadžén o Němci ľigende het the murdarde len, pre mulaňi bar has parunde buter sar šel manuša (TASR 2019).

Kada berš leperas 75 berš le SNP. O historika pale the pale vakeren pal o SNP, soske na has vitejziko u perdal soste has lačo. Andro SNP pen marenas o slovačika manuša, o slugadža, opozična politika, ale tiš o armadna the partizanska jednotki khatar but aver thema (andro ľila hin irimen, hoj pen andro SNP marenas vaj tranda naciiji), bo kamenas te žužarel o Slovensko nacismostar. Kada has bari zor. Pre aver sera andro SNP mule but manuša, slugadža the o manuša, save has sar civilista.

O Telgartos has pre Slovensko maškar o gava, kaj has bare maribena u sa has rozmardo. Sar hin irimen andre kronika andro koterošno foros Brezno nad Hronom (odoj o Telgartos perel), andro dıves 5. septembris chudła o foros o hıros, hoj o Němci hine paš o Telgartos, u hoj andro gav labol. Khatar o Brezno odoj gele o hasiči, no the avka maj calo

gav labiła upre. Aver dıves 6. septembris kerde o manuša maškar pende uprekidĺipen (sbirka) vaš o gav Telgartos the bičhade odoj 30.000 SK (viz Dejiny SNP – 4.kotor, 1984: 415). E vojnakeri historija pal o Telgartos džanel tiš vaš oda, bo o manuša andro odbojis tradenas le Němcen: kana ačhıla o SNP, savo pes chudła 29. augustoste 1944, has o Telgartos the mek aver strategicka thana zaille le Němcenca, ale imar 5. septembris o manuša andro odbojis chudle ada than pale.

Andre ala maribena andro Telgartos labile tele 260 khera. Kada strategicko than o manuša andro odbojis ľikerenas the mek ľikerenas aver thana: e hora (o hedos) Kozovec the o telgartsko tunelis (21. septembris) u palıs mek tiš o Pusté Pole, e hora Javorina, o Hamry the o Podlesk. O manuša andro odbojis kala thana ľikerenas dži akor, kim o Němci

na kerde e ofenziva the 21. oktobriste e divizija SS zaila o than Červená Skala the o Telgartos u palıs džalas dureder kijo Tisovec (buter o Kliment, Nakládal 2003:116–130). Kala maribena, save džanas le agorestar andro septembris dži andro agor andro oktobris tradle andal o khera le familijen, save pen garuvenas andro veša.

Kaja evakucija na has řisar kisitimen, sako jekh familija peske rodela korkori o than, kaj pes garuvela, the o chaben penge stradenas, sar pes delas. The andro veša, abo andro hedı len šaj rakhenas the vilinenas. Te garuvel pes le cikne čhavorenca, sar leperen buter manuša (e Helena Jonášová, leperel andre gendı Po židoch cigáni II.), has igen pharo. E manušňi Lendolová vakerel:

„Ando veša sas i budka – drnendar – andr’adi budka mri daj pes garuvlas he le čhavenca he manca. Ale phirelas odoj

te stražinel o lukesto – o Němco. Ta mri dajori, kaj te na avrı rovav, la čučaha mange andro muj thoda. Mušinlas oda te vilikerel manca, kaj te na rovau, kaj te na zradınav len, tak ľikerlas man cali doba pro vast the o čuča andro muj. Ta kaja veca mange sa miri daj vakerelas. U sar vakerelas, the rovelas. Phendá: „Man na has ča trapeňi, na džanavas, kaj te denašel tumenca štare čhavenca’ – duj murša, duj pheňa – the o dad. Aňi chaben, te chal na has řiň. O dad phiravelas jaro, paňi, varekaj andro veš kerlas oda jagori, ta kernas ola marikľi, kaj te na avahas bokhale, ta delas le čhavenge te chal.“

Andro zoralo mariben, save andro Telgartos has andro septembris the oktobris 1944, has murdarde – sar džanas 106 slugadža, partizana the o manuša andro civilos. E Lendolová leperel, hoj the andre

lakeri familija has murdarde o manuša – khatar lakere dadeskeri familija ačhile džide ča jov the leskero phral. La baba, le papus the lengere čhave, sar phenel, o Němci murdarde, vilinde. Te phučelas la datar pro mariben, ta joj leperelas, hoj oda has bari bibacht u phenelas, hoj le džuvľijen tiš zgvalcinenas/sovenas lenca:

„Ando pora pe o Romňa garuvenas, o duchni pharavnas vaš oda, hoj ajse murša phirenas pal lende ando khera, kajso kernas lenca. Zastrelinernas le džuvľen. Varesaven ľivinkerde a varesaven kidkernas u varekaj ando koncentrako len ľigende, ta na džanenas, čı len vilinde abo so.“

Save slugadža andro Telgartos kada kernas, e Lendolová našti phenel. Phenel, hoj o Rusi na: **„O Rusi na has phuj – mek dodavinke-**

renas le Romenge te chal, so kidkernas le gadžendar. Oda vakerlas e daj. Gruli, balevas, kecivar anenas fazulu, ta ľidžanas le Romenge. Džanenas, hoj hin amen bokh.“

Andre familija kijo Julius Harvan pal maribnaskere ačhibena vakerenas. Leperelas pes tiš e tragedija, kana la Márijakero eňa beršengero phraloro, savo šaj ulahas baro lavutaris, muľa, bo peske kerđa baro dukhavipen. Kada pes ačhıla, imar sar has o agor le maribnaske, sar has andro gav o Rusi. E manušňi Lendelová mišto džanelas imar ciknorestar, hoj la has bari bacht, hoj dživel:

„Kaja veca sa mange vakernas, the daj the mro dad. A o phral mange korkoro phendas: „Tu javra ma mek džives, pheňije!’ Phenav: „Soske?’ – „Bo e daj tut čhidá andro škrokı, odoj, kaj o šıpkı baron, upre oja stromki, a me tut ľijom othar a ľijom tut, ta denašavas tuha othar preč, plazindom man vaš tuke k’oda krakos. No a džives. Te tut na ľilomas, tak bi avehas the tu mulı.“

Pal o mariben rozmardo gav thode pale upre, andro berš 1948 la chudle te vičinel Švermovo pal čechiko partizanos, so les vičinenas Jan Šverma, pal o berš 1990 chudle o gav pale te vičinel Telgartos. Aver leperibena pal e bibacht andro dujto baro mariben le Romendar šaj genen andre publikaciji. Andre čechiko čhib has kerde Po židoch cigáni I., kaj hin pal o Roma, save has andro SNP the paš o partizana jekh kapitola (Hübschmannová a kol. 2005: 741-830), the e gendı (Ne)bolı) (Kramářová a kol. 2005). Kisitinel pes dujto koter Po židoch cigáni II. the pal kada častos hine andre o kapitoli „Masakri“ the „Evakovanci“. But leperibena has kidle upre načırla, andre kala berša – odoj perel tiš o leperiben la Márijatar Lendelovonatar, savo has kerdo andro projektos „Le Romengero leperiben“, savo kerđa o Jan Ort andro berš 2018 (charno videjos viz <http://www.romea.cz/cz/zpravodajstvi/maria-lendelova-maminka-se-bala-abych-nas-svym-placem-neprozdila>).

Foto: Telgárt.
Agneša Bakardžieva-Hložňiková,
webumenia.sk

TŘÍPROCENTNÍ ŠANCE

Podle vyprávění Františka O. napsala Stanislava Ondová / Foto: Pixabay

Před vchodem nemocnice čeká taxi, pomalu vstávám z lavičky, v nohách jsem už silnější. Dcera mě z jedné strany podpírá a bere mi z rukou malou cestovní tašku. Mávne rukou na taxikáře, aby přijel co nejbliž, opatrně nasedám a jen matně vnímám, jak dcera instruuje řidiče. Z okénka cigaretovým kouřem načichlého taxíku pozoruji pomalu ubíhající cestu k domovu. Nebyl jsem tam dva měsíce.

Do nemocnice mě přivedla nesnesitelná bolest v krku a horečka. Byl jsem zesláblý, doma jsem už nějakou dobu ležel, užíval antibiotika a těšil se na dceru. Přijíždí každý pátek z Prahy a v neděli podvečer se pak zase vrací zpět. V Chomutově práci nenašla. Maturitní vysvědčení s jedničkami jí nebylo nic platné. Ale popravdě se tomu nedivím, Romové tady u nás moc šancí nemají. Proto jsme s manželkou měli oba radost, když se v Praze dobře uchytila.

Jenže v pátek když přijela, já už doma nebyl. Hospitalizovali mě na krčním oddělení v Mostě, protože můj stav se náhle zhoršoval. A zhoršil se natolik, že jsem nebyl schopen polknout ani doušek vody. Do toho mi diagnostikovali zápal plic. Bolelo to tak, že jsem nemohl ani ležet. Doktoři za mnou nechodili a sestry se také nepřetrhly. Na pokoji jsem byl sám. Díval jsem se do bílé zdi a čekal na svou manželku a dceru. Přišly. Dcera na mě mluví, líbá mě na čelo, manželka je zbledlá a ztěžka usedá na vedlejší prázdnou postel. Dcera po chvilce vyjde na chodbu... Slyším hlasy. Do pokoje skrz zavřené dveře doléhá křik. Okamžitě mezi nimi poznávám hlas dcery. Doléhají ke mně jenom útržky. „Leží tady tři dny, co jste zatím udělali? Vypadá hůř, než když sem přišel! Okamžitě mi zavolejte lékaře a primáře!“ křičí na sestru.

„Podle čeho určujete, který pacient si zaslouží péči, a který ne?“ zařve tak, jak to umí jenom ona, a v tu ránu se rozlínou dveře mého pokoje. Vejde dcera a v patách má sestry a lékaře. Začali se mě vyptávat a já po pravdě odpovídal. „Ne, nepil jsem. Bolí mě v krku, nejedl jsem už dva dny. Ne, na wc jsem nebyl, nedokážu tam sám dojít. Následuje kontrola hrdla, strašně to bolí a já křičím bolestí. Pak ucítím menší úlevu. Dcera a manželka se mnou zůstávají až do noci, bez ohledu na návštěvní hodiny. Odcházejí až na poslední vlak. Otočí se ve dveřích a já vidím, že rty se jim sice usmívají, ale oči mají zalité slzami.

Jsem sám. Přišel za mnou nějaký postarší lékař, povídal něco o možnosti abscesů a že to, co mi je, není legrace.

Pak mi pomohl se vysvléknout, otočil mě a přiložil studený fonendoskop. Po pěti minutách vyšel ven a já opět uslyšel křik, tentokrát ne dcery, ale toho postaršího doktora. Křičel tak hlasitě, že během minuty jsem měl plný pokoj lékařů a sestřiček. Vezli mě na nějaké vyšetření a na CTěčko. Za půl hodiny jsem se dozvěděl, že můj stav se zhoršil a je třeba mě okamžitě převézt do ústecké krajské nemocnice na operaci. Slyším se, jak mu říkám, že se musím poradit s manžel-

kou a dcerou. Doktor odmítá smlouvat. „Není o čem se radit, buď půjdete okamžitě na operaci, nebo zemřete,“ zpraží mě a já okamžitě přikývnu. Lékaři mi pomáhají balit věci, mezitímco já telefonuji manželce. Najednou mi nikdo z nich nedovolí se ani postavit, zachází se mnou, jako bych byl malé dítě. Cestou do sanity zahlédnu toho staršího doktora. Podívám se na něj, on na mě a já vidím v jeho očích obavy. Začínám mít strach. Do ústecké nemocnice to je chvíle. Hned si mě přebere tým lékařů a ženou se se mnou na příjem, vyřídí tam nějaké papíry a rychle zase k jinému lékaři, který mě prohlédne a někam volá.

Je okolo mě tolik zmatku, že ani nevím, co se to vlastně děje. Vždycky jsem si myslel, že zemřu na rakovinu plic, která se u nás v rodině vyskytuje, ale blbou angínou se fakt nechci nechat zabít! Jak bych to vysvětlil manželce, že ji tady nechám samotnou? Najednou si uvědomím, že jsem plně odkázaný

na pomoc lékařů. Než se vzpamatuju, ležím v nějakém proskleném pokoji a ze všech stran je na mě vidět. Doktor, který za mnou přišel mi řekl, že mi sestra píchne injekci na uklidnění. Přikývnu. Setra mě pohladí po vlasech a ubezpečí mě, že bude všechno v pořádku, ať jsem klidný.

Na sál mě o chvíli později vezou dva sanitáři. Projíždíme dlouhou chodbou a já myslím na svou dceru a ženu. Chci je ještě vidět. Nechci zemřít obklopen cizími lidmi a na operačním sále. Chci naposledy vydechnout ve své posteli a mít vedle sebe svoje nejbližší. Klepu se zimou, přikryj mě jenom plachtou. Nakloní se ke mně anestezioložka a řekne mi, že teď budu spát a až se vzbudím, bude mi lépe. Cítím hroznou únavu a víčka mi těžknou. Mám počítat od desíti do jedné, ale sotva napočítám do sedmi...

Konečně jsem při vědomí, mám takový pocit, že už dřív jsem při něm byl, ale všechno mám v takové mlze. Dnes poprvé vnímám světlo. Rozhlížím se zvědavě po proskleném pokoji. Bože, na každé straně je asi deset přístrojů. Vidím, že jsem přikrytý dekou, která mi připadá jako moje deka z domova... Ne, to je moje deka! Kouknu na stolek, leží tam mobil. Chci zavolat domů, natáhnu se po mobilu, ale sestra mě zastaví. „Ale copak, chcete volat manželce a dceři?“ „Za chvíli jsou tady, nebojte, už se na vás těší,“ řekne sestřička mezi tím, co mě omývá. Stud necítím. „Tak skvělé, jste vzhůru! Ted' toho bude na vás hodně, ale důležité je, že jste naživu,“ sdělí mi doktor a já se od něho dozvídám, že jsem tři týdny strávil v umělém spánku. Měl jsem abscesy v plicích a dýchat za mě musely přístroje. Podle doktora jsem měl obrovské štěstí. Když mě přijímal, měl jsem jen tříprocentní šanci na přežití. K obědu pak dostanu čirý vývar. Sním jen pár lžic.

Najednou slyším za dveřmi kroky. I s rouškou na ústech a v čemsi zeleném na sobě poznávám svou dceru a manželku. Obě se ke mně hrnou, objímají mě a pláčou štěstím. A já vím, že tady na zemi jsem si musel své místo vybojovat.

BABO, PAPU, VAKEREN! Paměť Romů vyhlašuje soutěž

ZNÁTE HISTORII SVÉ RODINY?
Zajímají vás životní osudy vašich rodičů,
prarodičů a nechcete, aby se na ně zapomnělo?

**NAHRAJTE JEJICH ŽIVOTNÍ
PŘÍBĚH A POŠLETE NÁM HO!**
Nejzajímavější a nejlépe zpracované
příběhy budou oceněny.

JAK POSTUPOVAT?

Natočte vyprávění pamětníka na audio nebo video v českém či romském jazyce v délce alespoň třiceti minut. Nechte ho vyprávět o jeho vlastním životě, ale i rodinné historii, pokud se v rodině traduje.

V rozhovorech se mohou objevit nejrůznější témata od vzpomínek na válku přes vyprávění o životě na Slovensku a v Čechách za komunismu i po sametové revoluci po vzpomínky na různé konkrétní historické události.

Doptávejte se na to, co vám není jasné a co vás zaujme.

Vyprávění shrňte do textové podoby v rozsahu jedné stránky a můžete i připojit kopie rodinných fotografií a dalších zajímavých dokumentů, které se k vyprávění vztahují.

**Vše nám pošlete na mail
pametromu@romea.cz do 20. 12. 2019**
V případě jakýchkoliv dotazů se na nás neváhejte obracet.
(Pro inspiraci se podívejte na rozhovory s pamětníky na www.pametromu.cz)

Projekt Paměť Romů realizuje ROMEA, o. p. s., za finanční podpory Bader Philanthropies, Inc.

VALOUCH NEBO HRDINA,

JA' Valouch

MY JSME JEDNA RODINA!

NENÁVISTNÉ
KOMENTÁŘE... DĚTI...
ZŠ V TEPLICÍCH...

Petr Valouch

1. listopad 20:45

Tam by sednul granát jak p.... na prkýnko!

👍 To se mi líbí 💬 Komentář

JSTE
PAN VALOUCH?

KONEC